

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΚΟΚΚΙΝΟ ΣΤΗΝ ΠΡΑΣΙΝΗ ΓΡΑΜΜΗ»

Ο Γκουρογιάννης απ' την «καλή» κι απ' την «ανάποδη»

Από την **Κωνσταντίνα Ζάνου**

http://czanou.blogspot.gr/2009/11/blog-post_25.html

«Πρέπει όλοι οι σκελετοί Τούρκων και Ελλήνων να δουν το φως. Δεν μπορεί κάποιος να κοιμάται ήσυχος με σκελετούς κάτω από το κρεβάτι», γράφει ο Βασίλης Γκουρογιάννης (σ. 278). Το μυθιστόρημά του "Κόκκινο στην Πράσινη Γραμμή" λειτουργεί, όντως, σαν εκσκαφέας. Ένας εκσκαφέας μνήμης που βάλθηκε να κυλήσει πάνω σε ένα έδαφος ολισθηρότατο. Το βιβλίο του ήρθε να ταράξει τα νερά σε ένα ζήτημα-ταμπού της ελληνικής και της κυπριακής ιστορίας. Ο Γκουρογιάννης τολμά ν' αγγίξει το «ανέγγιχτο», εδώ και 35 χρόνια, θέμα των Ελλήνων που πολέμησαν στην Κύπρο κατά τη διάρκεια του πραξικοπήματος και της εισβολής.

Ο ήρωας του μυθιστορήματός του, ένας πετυχημένος δικηγόρος, που καταφέρνει για χρόνια να κρύβει επιμελώς –ακόμα κι από τον ίδιο του τον εαυτό– τη συμμετοχή του στα γεγονότα του 1974 στην Κύπρο, ξυπνάει από τον πολύχρονο λήθαργό του όταν του συμβαίνει ένα απρόοπτο περιστατικό. Μια μέρα, παίρνοντας το τρένο να γυρίσει στο σπίτι του, τον πλησιάζει ένας ζητιάνος και, αγκαλιάζοντάς τον, του ψιθυρίζει στ' αυτί: «Σειρούλα! Γλύτωσες; Το πόδι, το πόδι...». Σοκαρισμένος από αυτή την απρόσμενη «επίθεση», ο δικηγόρος αφήνει το βαγόνι και με μουδιασμένα τα σαγόνια καταφέρνει να ψευδίσει: «Θεέ μου, ποιος είσαι; Ποιος θα μιλήσει για το δικό μας Βιετνάμ;». Η δυσωδία του ζητιάνου αρχίζει σταδιακά να μπλέκεται με τη δυσσομία που αναδίδουν οι δικές του ξεχασμένες και πρόχειρα κουκουλωμένες πληγές. «Τότε ήταν που αντιλήφθηκα», ομολογεί ο δικηγόρος, «πώς μυρίζουν οι ζωντανοί νεκροί. Αφόρητα, αφόρητα!». Έτσι λοιπόν αποφασίζει να αναμετρηθεί με το παρελθόν του. Συστήνει ένα σύλλογο βετεράνων και τους προτρέπει, μέσα από τη διοργάνωση ενός ταξιδιού στην Κύπρο και ενός συνεδρίου, να κάνουν το ίδιο: «Γίνεται όπως με τις πληγές», τους λέει στην εισαγωγική του ομιλία, «αν δεν τις αφήσεις να τρέξουν το αίμα τους και τις ράψεις στα γρήγορα, κρατάς στο σώμα φυλακισμένα τα μικρόβια του τετάνου κι άλλα βακτήρια, που με τον καιρό σε διαλύουν. Αυτό συνέβη σε πολλούς από μας, γι' αυτό ας έχετε το θάρρος να ανοίξετε εκ νέου τις πληγές και να φύγει όσο αίμα και όσα δάκρυα όφειλαν να φύγουν από ποτέ» (σ. 117).

Ο Γκουρογιάννης καταφέρνει να ξεδιπλώσει με μαεστρία τις μαρτυρίες των ελλήνων βετεράνων του 1974 και να αναδείξει την πολυπρισματικότητα ενός θέματος που, ακόμα και στις σπάνιες περιπτώσεις που συζητείται, προεξοφλείται με εύκολους αφορισμούς. «Εμείς ήμασταν η ντροπή της Ελλάδας», ομολογεί ένας απ' τους ήρωες του βιβλίου του. «Ήμασταν οι χουντικοί, ήμασταν οι ανεπιθύμητοι, ήμασταν αυτοί που πήγαμε να πολεμήσουμε τον Μακάριο και βρεθήκαμε αντιμέτωποι με Τούρκους χωρίς να το περιμένουμε και να το πολυκαταλάβουμε». Για να συνεχίσει: «Τι υπερασπιζόμασταν στην Κύπρο; Τον ελληνισμό ή τη χούντα των συνταγματαρχών; Ποιος μας καθοδήγησε εναντίον ποιου πρέπει να υψώσουμε το όπλο;» (σ. 172). Πράγματι, αυτό που μοιάζει να εισηγείται ο συγγραφέας είναι ότι, αν εξαιρέσουμε τους υψηλόβαθμους στρατιωτικούς, οι περισσότεροι από τους υπόλοιπους περίπου 2.000 έλληνες στρατιώτες που βρέθηκαν στην Κύπρο το 1974 «πολέμησαν χωρίς να γνωρίζουν τον εχθρό τους» (σ. 333). Και όχι μόνο: όσοι στάλθηκαν στην Κύπρο, με απόφαση που εξέδωσε η χούντα στις 21 Ιουλίου, όσοι δηλαδή αποτελούσαν το μοναδικό τάγμα πεζικού και της μοίρας καταδρομέων που στάλθηκε πρόχειρα, παρά την άρνηση των συνταγματαρχών (αλλά λόγω της επιμονής του Ιωαννίδη και της πίεσης που ασκούσε ο Σαμπών), ίσως να ήταν και οι λιγότερο ευνοούμενοι του καθεστώτος, αφού ουσιαστικά στέλνονταν σε μια επιχείρηση αυτοκτονίας. Το αν αληθεύουν αυτές οι υποθέσεις ή όχι εναποτίθεται, βέβαια, στην έρευνα των εξειδικευμένων στο θέμα ιστορικών. Μια έρευνα που πρέπει ακόμα να γίνει.

Η αλήθεια είναι πως το μυθιστόρημα του Γκουρογιάννη επιδέχεται πολλαπλές και αντιφατικές μεταξύ τους αναγνώσεις. Είναι το πρώτο βιβλίο που συναντώ, το οποίο διαβάζεται τέλεια κι απ' την «καλή» κι απ' την «ανάποδη». Όλα εξαρτώνται από την οπτική γωνία του αναγνώστη και από το ιδεολογικό του οπλοστάσιο, από το τι, με λίγα λόγια, θεωρεί ο ίδιος ο αναγνώστης ως «καλή» και τι ως «ανάποδη». Θα ήθελα, λοιπόν, σε ένα πρώτο στάδιο, να επισημάνω τα στοιχεία αυτά από το βιβλίο που ανταποκρίνονται στη δική μου «καλή» και, που γι' αυτόν τον λόγο, θεωρώ πολύτιμα. Στη συνέχεια, θα διατυπώσω σε μορφή ερωτημάτων ό,τι μου παρουσιάζεται μέσα στο βιβλίο ως μέρος μιας «ανάποδης» ανάγνωσης και τα οποία, επομένως, θεωρώ προβληματικά. Αρχίζω λοιπόν απ' την «καλή» και στέκομαι στα τέσσερα κυριότερα σημεία μέσα από τα οποία το βιβλίο αυτό με έκανε κατά τι πλουσιότερη:

1. Πρόκειται, πιστεύω, για ένα έργο που καταδεικνύει πως ο πραγματικός πόλεμος ξεκινά μετά τη λήξη των πολεμικών επιχειρήσεων. Αυτός ο πόλεμος, μας λέει ο συγγραφέας, λαμβάνει χώρα στο πεδίο της μνήμης και της ιστορίας, εκεί όπου τα λόγια μάχονται με τη σιωπή, οι υπόγειες ερμηνείες με τις επίσημες αφηγήσεις, οι ατομικές αλήθειες με τα εθνικά στερεότυπα: «Το πρόβλημα δεν είναι η ψύξη του μυαλού [κατά τη διάρκεια του πολέμου], είναι η απόψυξη, που κρατάει χρόνια», διαβάζουμε κάπου μέσα στο βιβλίο (σ. 264). Και αλλού: «Ένα δίδαγμα, ένα συμπέρασμα σχετικό με την ιστορία, το οποίο μάλλον αντέχει στο χρόνο, δεν είναι ο κόπος να τη μάθεις αλλά να την ξεμάθεις. Δεν εννοώ ασφαλώς να την ξεχάσεις, ούτε να την αγνοήσεις [...] Είναι σαν ένα στραβοπιασμένο κάταγμα που όταν θρέφει πρέπει να το ξανασπάσουμε για να κολλήσει σωστά» (σ. 156).
2. Θεωρώ ιδιαίτερα αποκαλυπτικό τον παραλληλισμό ανάμεσα στην εμπειρία των αμερικανών στρατιωτών από τον πόλεμο του Βιετνάμ και στα βιώματα που είχαν οι έλληνες στρατιώτες κατά τη διάρκεια και μετά τον πόλεμο της Κύπρου. Ο Γκουρογιάννης, με άλλα λόγια, μας αναγκάζει να αντικρίσουμε την ύπαρξη ενός «ελληνικού Βιετνάμ», μας καλεί να αναμετρηθούμε με μια ανοιχτή πληγή της ελληνικής ιστορίας, που έκλεισε πρόχειρα και καταχωνιάστηκε όπως όπως στην αποθήκη της συλλογικής μας συνείδησης. Μας προειδοποιεί πως οι κοινωνίες που αρνούνται να ανοίξουν τα τραύματά τους, να τα φροντίσουν και να τα καθαρίσουν, παθαίνουν σύντομα γάγγραινα και οδηγούνται προς το θάνατο.
3. Απ' την άλλη, το βιβλίο αυτό πιστοποιεί την αμφιθυμία που αναπτύσσουν συνήθως οι άνθρωποι απέναντι στα τραύματα του παρελθόντος τους. «Εμείς δεν θέλουμε ούτε να ξεχάσουμε ούτε να θυμηθούμε ούτε να μάθουμε ούτε να γιατρευτούμε», λέει κάποια στιγμή ένας από τους ήρωες, «εμείς έχουμε πάθει μια μακροχρόνια φαγούρα από τις πληγές μας. Μας αρέσει, σαν τους λεπρούς, να ξυνόμαστε, να γδερνόμαστε. Έχουμε νευρολογική εξάρτηση από τις πληγές μας» (σ. 139). Πιστεύω πως ο συγγραφέας αποδεικνύεται ιδιαίτερα αριστοτέχνης στην ανάδειξη ενός κοινωνικού φαινομένου που αγγίζει τα όρια της διαστροφής. Αναφέρομαι, βέβαια, σε αυτό που ο Φρόυντ αποκαλεί «ηθικό μαζοχισμό», στο φαινόμενο δηλαδή όπου οι άνθρωποι αναζητούν για τον εαυτό τους τη θέση του θύματος με σκοπό να δομήσουν την ταυτότητά τους. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, ο πόνος ανάγεται σε νομιμοποιητικό στοιχείο της ατομικής, αλλά και της συλλογικής, ύπαρξης.
4. Τέλος, νομίζω ότι, παρ' όλο που πολλές φορές φαίνεται πως ο συγγραφέας συμπαθεί τους ήρωές του, εντέλει δεν προσπαθεί να τους δικαιώσει. Σκοπός του πιστεύω είναι να καταγγείλει τον πόλεμο εν γένει. «Νιώθετε εθνική υπερηφάνεια για την ανάμειξή σας στα πολεμικά γεγονότα της Κύπρου;», ρωτάει ένας ιστορικός τον βασικό ήρωα του έργου. «Κανένας δεν βγαίνει από τον πόλεμο περήφανος», του απαντά εκείνος, «απλώς οι άλλοι

τον δοξάζουν για τα κατορθώματά του, εξαιτίας των οποίων αυτός χάνει για πάντα τον ύπνο του. [...] Ο πόλεμος είναι μια παλαιόστρα με σκατά. Όσες αρωματικές δάφνες κι αν στρώσεις από πάνω, η σκατίλα δεν φεύγει. Την έχεις για πάντα στα ρουθούνια» (σ. 270).

Ας πάμε, λοιπόν, τώρα στις απορίες που μου γέννησε μια «ανάποδη» ανάγνωση του μυθιστορήματος:

1. Όπως είδαμε, το 1974 χαρακτηρίζεται ως το «ελληνικό Βιετνάμ». Ο συγγραφέας, όμως, συστήνει την προσοχή μας: ο παραλληλισμός με το Βιετνάμ αφορά αποκλειστικά και μόνο τις μετατραυματικές εμπειρίες των ελλήνων στρατιωτών. Όπως πολλοί Αμερικανοί του Βιετνάμ, έτσι και Έλληνες της Κύπρου επέστρεψαν σε μια Ελλάδα της μεταπολίτευσης και της ευφορίας με σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα. Επιπλέον, αντίκρισαν την παγωμένη αντίδραση της ελληνικής κοινωνίας, η οποία όχι μόνο δεν αναγνώρισε τον πόλεμο της Κύπρου ως τέτοιο αλλά και προχώρησε αδιάκριτα στο στιγματισμό και στην περιφρόνηση όσων είχαν συμμετάσχει σ' εκείνα τα γεγονότα. Σύμφωνα με τον Γκουρογιάννη, όμως, η ελληνική περίπτωση διαφέρει από την αμερικανική στο εξής: «Για τους Έλληνες, η Κύπρος έχει μιαν άλλη τραγικότητα: δεν πήγαμε σε μια ξένη, μακρινή χώρα να πολεμήσουμε, στους αδελφούς μας πήγαμε, νιώσαμε εμείς οι ίδιοι την απειλή, και στο τέλος οι μάχες που έδωσαν όλα εκείνα τα παιδιά αγνοήθηκαν απ' όλους» (συνέντευξη στον Ηλία Μαγκλίνη, Καθημερινή, 3.5.2009). Σε μια άλλη συνέντευξή του, ο συγγραφέας γίνεται ακόμα πιο ξεκάθαρος. Σε σχόλιο του δημοσιογράφου πως «δεν υπάρχουν Ελλαδίτες και Κύπριοι, αλλά οι Κύπριοι είναι Έλληνες, κάτι το οποίο πια αποσιωπάται από όλους», ο Γκουρογιάννης απαντά: «Δυστυχώς βλέπω τον διαχωρισμό να τον υιοθετούν ακόμα και οι Κύπριοι. Κυρίως οι νέοι, που όταν λένε Ελλάδα λες και εννοούν κάποια άλλη χώρα. Και μου κακοφαίνεται πάρα πολύ αυτό. Εγώ, όταν λέω Κύπριος, είναι όπως λέω Κρητικός, Θεσσαλός, Ηπειρώτης κ.ο.κ. [...] Την Κύπρο τη θεωρώ όχι μόνο κομμάτι του ελληνισμού, αλλά τη θεωρώ και κομμάτι της Ελλάδος [...] Άσχετα με το αν έχει δική της εξουσία» (συνέντευξη στον Γ. Καραμπελιά, Άρδην, τχ. 76, 2009). Την ίδια αυτή οπτική συναντάμε και στο μυθιστόρημα υπό μορφή μεταφοράς: το ακρωτηριασμένο πόδι του κεντρικού ήρωα συμβολίζει τον ακρωτηριασμό του ελληνισμού από τα γεγονότα της Κύπρου. Η απορία, λοιπόν, που μου γεννάται είναι η εξής: αν οι Κύπριοι είναι Έλληνες και η Κύπρος είναι κομμάτι της Ελλάδας, τότε οι Τουρκοκύπριοι τι είναι; Ποια είναι η θέση τους σ' αυτή την ιστορία; Αν μείνουμε στη μεταφορά της Κύπρου ως «του ακρωτηριασμένου ποδιού του ελληνισμού», τότε μου φαίνεται πως δεν μας μένει άλλη επιλογή από το να θεωρήσουμε τους Τουρκοκύπριους απλώς τα «μικρόβια» και τα «βακτήρια» της γάγγραινας. Θέση την οποία βέβαια θεωρώ τόσο προβληματική όσο και επικίνδυνη.

2. Σε κάποιο απόσπασμα του βιβλίου, ο συγγραφέας βάζει στο στόμα του κεντρικού του ήρωα τα εξής, θυμωμένα, θα έλεγα, λόγια:

"Έλεος πια με τις αλήθειες των άλλων! Τα τελευταία χρόνια τις πιπιλάει η λογοτεχνία μας, μα τώρα άρπαξε από το στόμα της την πιπίλα η επίσημη ιστορία [...] Αυτοί οι σοφοί ακαδημαϊκοί δάσκαλοι και οι σπουδαίοι λογοτέχνες μας γιατί δεν έψαξαν πρώτα για τις αλήθειες των Κυπρίων, των πολεμιστών της Κύπρου, και μετά να κλάψουν για τους Σκοπιανούς, τους Τσάμηδες, τους Τουρκοκρητικούς;" (σ. 212).

Στις ερωτήσεις των δημοσιογράφων σχετικά με αυτό το σημείο, και ιδιαίτερα στην πολύ εύστοχη παρατήρηση του Ηλία Μαγκλίνη της Καθημερινής ότι είναι ανεξήγητη η στηλιτευτική στάση του Γκουρογιάννη απέναντι στην τάση που επικρατεί σήμερα να μιλάμε για τα αίσχη που διαπράξαμε εις βάρος των άλλων, δεδομένου μάλιστα ότι ο ίδιος είναι ο

συγγραφέας του μυθιστορήματος "Το ασημόχορτο ανθίζει" (εκδ. Καστανιώτη, 1992), ενός βιβλίου που πραγματεύεται τον αφανισμό των Τσάμηδων, ο Γκουρογιάννης απαντά: «Αυτοσαρκάζομαι είναι η αλήθεια, όμως σκεφτείτε ότι όταν εγώ έγραψα το "Ασημόχορτο" κανένας δεν μιλούσε γι' αυτά τα πράγματα. Το ρίσκο ήταν μεγάλο, θα μπορούσε να θεωρηθεί αντεθνικό βιβλίο. Σήμερα, όλο αυτό γίνεται λίγο εκ του ασφαλούς, επικρατεί μια υπερβολή, μια μόδα που δεν ξεκινάει από κάπου βαθιά» (Καθημερινή, 3.5.2009). Και σε μια άλλη, ανάλογή του απάντηση, αναφέρει: «Έχουμε φτάσει σε ένα σημείο να λέμε πράγματι τις αλήθειες των άλλων και να μην έχουμε δουλέψει τις δικές μας» (Άρδην, τ. 76, 2009). Το ερώτημά μου είναι, λοιπόν, διπλό σε αυτό το σημείο: Γιατί θεωρείται αρνητικό το γεγονός ότι έγινε λιγότερο ριψοκίνδυνο σήμερα να μιλάει κανείς για τις αλήθειες των άλλων; Γιατί ο συγγραφέας είναι δυσανεκτός που όλο και περισσότερος κόσμος, από τον λογοτεχνικό και τον ακαδημαϊκό χώρο, μιλάει για πράγματα που δεν κολακεύουν καθόλου την εικόνα του παρελθόντος μας; Νομίζω πως αυτό θα έπρεπε, αντίθετα, να μας προξενεί ιδιαίτερη ευχαρίστηση. Είναι δείγμα μιας κοινωνίας που εκδημοκρατίζεται και αποκτά περισσότερη αυτοπεποίθηση, που αρχίζει να ψυχαναλύεται και που, σταδιακά, αποπειράται, μέσα από τις αλήθειες των άλλων, να αντικρίσει και τις δικές της οδυνηρές αλήθειες. Αυτό δεν είναι και το μεγάλο στοίχημα του βιβλίου που παρουσιάζεται εδώ;

3. Είναι κομβικός ο ρόλος μέσα στο βιβλίο ενός νεαρού ιστορικού, που καλείται να παρακολουθήσει το συνέδριο και να καταγράψει τις εμπειρίες των βετεράνων. Αυτός ο ιστορικός ονομάζεται στο μυθιστόρημα Μάριος Λιάκος, παρουσιάζεται ως σπουδαγμένος στην Οξφόρδη και «πνευματικό παιδί» του γνωστού ιστορικού Μαρκ Μαζάουερ. Ο ήρωας αυτός θα μπορούσε να παραπέμπει στον ιστορικό και καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αντώνη Λιάκο, πάντως, χωρίς αμφιβολία, παραπέμπει στη σχολή της ιστορικής έρευνας που ο Αντώνης Λιάκος ανήκει. Η πλοκή, λοιπόν, του μυθιστορήματος μας αποκαλύπτει ότι ο ιστορικός αυτός στήνει μια ίντριγκα, από την οποία καταλαβαίνουμε πως το μόνο που θέλει είναι να χρησιμοποιήσει τις μαρτυρίες των βετεράνων για να κερδίσει φήμη, δημοσιεύοντας σε έγκυρα διεθνή περιοδικά μελέτες γύρω από τα εγκλήματα πολέμου του έθνους του. Έτσι, όπως σημειώνει και η Μάρη Θεοδοσοπούλου σε μια κριτική της στην Ελευθεροτυπία (12.6.2009), «ο μυθιστορηματικός ιστορικός φτάνει στα όρια να επεμβαίνει στην "αλήθεια των βετεράνων" για να γράψει μια ευρύτερα αρεστή εκδοχή της ιστορίας προς διαπαιδαγώγηση, όχι μόνο του ελληνικού, αλλά και του παγκόσμιου κοινού». Ο συγγραφέας φαίνεται, πράγματι, να ενοχλείται από την αποστασιοποιημένη και ψυχρή ματιά της επαγγελματικής ιστορίας, χαρακτηρίζοντας σε μια συνέντευξή του τη στάση αυτή ως «παχυδερμία· μια παχυδερμία που όλη η γνώση εξαντλείται στο να βγει μια επιστημονική άποψη τεκμηριωμένη, χωρίς ένα πόνο πατρίδας» (Άρδην, τχ. 76, 2009). Σε έναν εσωτερικό μονόλογο του κεντρικού του ήρωα, όπου βλέπουμε να αντιτάσσεται, από τη μια, η ιστορική γνώση και, από την άλλη, η βιωματική εμπειρία, ο συγγραφέας φαίνεται να γέρνει ξεκάθαρα προς το δεύτερο. Πιο συγκεκριμένα, ο ήρωας «δεν δεχόταν να το ακούει από ανθρώπους άκαπνους που ήταν τεχνοκράτες και γραφειοκράτες της ιστορίας, που ήξεραν μόνο να πατούν το σωστό κουμπί στον υπολογιστή, να ταξιδεύουν άνετα στο ίντερνετ και να μπαινοβγαίνουν στα πάθη των ανθρώπων και των εθνών σαν να μπαινοβγαίνουν σε κινηματογράφους που παίζουν πολεμικές ταινίες...» (σ. 212). Διερωτώμαι, λοιπόν: γιατί ενοχλεί τον κ. Γκουρογιάννη η ψυχρότητα αυτή των ιστορικών; Δεν ξέρει μήπως ότι η αποστασιοποίηση από το συναίσθημα είναι ο βασικότερος κανόνας για την εγγύηση μιας οποιασδήποτε νηφάλιας, επαγγελματικής και σοβαρής ιστορικής ανάλυσης;

4. Θα ήθελα, τέλος, να κλείσω με ένα απόσπασμα από το βιβλίο, που μου γεννά επίσης κάποια ερωτήματα. Ο βετεράνος δικηγόρος, ο κεντρικός ήρωας του βιβλίου, επισκέπτεται κάποια στιγμή στην Κύπρο το σπίτι μιας παλιάς του γνώριμης. Η γνώριμή του απουσιάζει κι

έτσι αυτός πιάνει κουβέντα μ' ένα γείτονα. Ετοιμάζεται κάποια στιγμή να φύγει, όταν ο γείτονας του λέει:

"– Μη φεύγετε προτού σας κεράσομε κάτι, ένα νερό, μια μπύρα...

– Δεν ήρθα να με κεράσετε. Ήρθα να με κρεμάσετε μ' αυτές τις ίδιες θηλειές των Άγγλων που κρέμονται ακόμη στα Φυλακισμένα Μνήματα.

– Μα τι λόγια είναι αυτά που λες, αδελφέ μας! Όλα εδώ έχουν ξεχαστεί, έχουν συγχωρεθεί τα πάντα. Οι μάνες που βάσταγαν την πίκρα, όπως οι γάτες του Αϊ Νικόλα το φαρμάκι, χάθηκαν πια. Δεν υπάρχει εδώ, στην Κύπρο τη θαλασσοφίλητη, κάποιος με κουράγιο να σε μισήσει, δεν υπάρχει κάποιος πρόθυμος να σε κρεμάσει. Μια απέραντη ξεγνοιασιά επικρατεί – οι ζωντανοί με τους ζωντανούς κι οι πεθαμένοι με τους πεθαμένους. Δεν ξέρω τι σε βασανίζει, αλλά, προς Θεού, μη βασανίζεσαι.

– Μα εγώ είμαι πολεμιστής, δεν μπορώ να λησμονήσω.

– Το βλέπω. Βγάλε την περικεφαλαία σου, ρίξε χάμω την ασπίδα και κάν' την πιατέλα να τη γεμίσουμε μεζέδες" (σ. 304).

Δεν θα αναφερόμουν σε αυτό το απόσπασμα αν δεν κινούσε σ' αυτό την προσοχή μου μια συνέντευξη που έδωσε πρόσφατα ο κ. Γκουρογιάννης στο ραδιοφωνικό σταθμό του ΡΙΚ (εκπομπή «Περίπλους», ΡΙΚ, Α' Πρόγραμμα, 5.11.2009) και στην οποία αναγνώστηκε το συγκεκριμένο απόσπασμα ως ενδεικτικό του κεντρικού προβληματισμού που διατρέχει ολόκληρο το βιβλίο. Στη συνέντευξή του, ο συγγραφέας φάνηκε να συμπαθεί τη στάση του βετεράνου παρά εκείνη του κύπριου γείτονα. Μάλιστα, συνέστησε την προσοχή μας απέναντι σε αυτή την «επικίνδυνη ξεγνοιασιά» που επικρατεί στις μέρες μας. Θα ήθελα, λοιπόν, να κλείσω την παρουσίασή μου με αυτό το ερώτημα: ποιος από τους δύο αυτούς μυθιστορηματικούς ήρωες έχει συμπεριφορά διαταραγμένη; Αυτός που πιστεύει ότι η θέση των ζωντανών είναι με τους ζωντανούς και των πεθαμένων με τους πεθαμένους και που επικαλείται τη δύναμη της συγγνώμης για να μπορέσει να προχωρήσει προς ένα καλύτερο μέλλον ή εκείνος που έχει μείνει προσκολλημένος στα μίση του παρελθόντος και αδυνατεί να ξεπεράσει το τραύμα που αυτά του προκάλεσαν;

Μιάμιση γραμμή στο βιβλίο της Ιστορίας

Βασιλική Χρίστη

http://www.diavasame.gr/page.aspx?itemID=PPG1385_476

Ενας γρανιτένιος οβελίσκος σ' ένα δήθεν παρκάκι πίσω από την Εθνική Πινακοθήκη, «Τοις κείνοις ρήμασι ες Κύπρον», θυμίζει τους οπλίτες και αξιωματικούς της ΕΛΔΥΚ που σκοτώθηκαν τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 1974, κατά την πρώτη και δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής. Η ελληνική Πολιτεία ξέχασε όμως όσους δεν σκοτώθηκαν εκεί, αλλά επέστρεψαν τραυματισμένοι, σωματικά και ψυχικά, από έναν πόλεμο, μια «αναμπουμπούλα λίγων ημερών», στον οποίο αναμετρήθηκαν κυρίως με τον εαυτό τους. Αυτό το λησμονημένο θέμα προσεγγίζει ο Βασίλης Γκουρογιάννης στο τέταρτο μυθιστόρημά του με τίτλο «Κόκκινο στην Πράσινη Γραμμή».

Ήρωάς του είναι ένας γνωστός από την τηλεόραση ποινικολόγος, που από καιρό έχει απομακρυνθεί από τα φώτα της δημοσιότητας, βετεράνος του πολέμου, ο οποίος ως πρόεδρος του συλλόγου τους, της ΝΟΜΕ (Νέα Οργάνωση Μαχητών Ελλαδιτών), διοργανώνει ένα συνέδριο στη Λευκωσία με την υποστήριξη ενός νεαρού καθηγητή, βοηθού του ιστορικού Μαζάουερ. Σκοπός του συνεδρίου είναι να παρακινήσει τους βετεράνους να μιλήσουν για ό,τι συνέβη πριν από 33 χρόνια, επισκεπτόμενοι τα ίδια μέρη με τότε – ένα είδος θεραπείας-σοκ δηλαδή.

Πολλοί από τους βετεράνους αμφισβητούν τον πρόεδρο, γιατί δεν είναι σίγουροι ότι πολέμησε στην Κύπρο. Του ανοίγονται όμως, γιατί ελπίζουν ότι θα καταφέρει να προστεθεί «μιάμιση γραμμή» στο υπό αναθεώρηση σχολικό βιβλίο της Ιστορίας που να συνοψίζει την προσφορά τους, ώστε να μην ζουν πια ντροπιασμένοι. Οι μαρτυρίες τους είναι ιστορίες πικρές, «ατάκτου υποχωρήσεως», με υπόνοια προδοσίας, εγκλημάτων πολέμου. Λίγο ή καθόλου γενναίες. Όταν όμως το συνέδριο τελειώνει, χωρίς να καταλήξει ως προς το περιεχόμενο της «μιάμιση γραμμής» και χωρίς να διαλευκανθούν τα γεγονότα, αρχίζει η αναμέτρηση με το παρελθόν του ίδιου του προέδρου. Ο Γκουρογιάννης είναι μάχιμος δικηγόρος, όπως διαβάζουμε στο βιογραφικό του. Γεννήθηκε το 1951, άρα θα μπορούσε να είναι στη σειρά των στρατιωτών που η χούντα έστειλε στην Κύπρο για να ανατρέψουν το Μακάριο και έμειναν εκεί για να

πολεμήσουν τους Τούρκους εισβολείς. Δεν είναι όμως. Διαθέτει ίσως έτσι την απαραίτητη απόσταση, συναισθηματική και χρονική, για να γράψει ένα βιβλίο για το χαμένο πόλεμο της σύγχρονης Ελλάδας. Και το κάνει, αφομοιώνοντας το υλικό από τις μαρτυρίες των βετεράνων σε ένα κείμενο με εμφανείς λογοτεχνικές αρετές, από το οποίο δεν λείπουν οι ποιητικές αναφορές και το ονειρικό στοιχείο. Ο συγγραφέας παίρνει ξεκάθαρη θέση ως προς το πολιτικό ζήτημα της αναγνώρισης των βετεράνων, ανάμεσα στους οποίους «είναι και οι δειλοί και οι επίορκοι χουντικοί και οι λιποτάκτες και οι λουφαδόροι». Γιατί κι «αυτών οι πληγές αιμορραγούν ακόμη, κι ας μην τους άγγιξε σφαίρα» (σελ. 170). Ενδιαφέρον έχει ακόμα ο τρόπος με τον οποίο ο Γκουρογιάννης παρουσιάζει τους σύγχρονους ιστορικούς να προσεγγίζουν την ιστορία: «πρώτα οι ξένες αλήθειες και μετά οι δικές μας» (σελ. 212) και το σήμερα στην Κύπρο: «μια απέραντη ξεγνοιασιά επικρατεί – οι ζωντανοί με τους ζωντανούς και οι πεθαμένοι με τους πεθαμένους» (σελ. 304), την αποφόρτιση των εντάσεων με τις επιτρεπόμενες επισκέψεις στα Κατεχόμενα και το ξέπλυμα των όποιων ενοχών με το «Όχι» στο σχέδιο Ανάν (σελ. 313). Ωστόσο, το «Κόκκινο στην Πράσινη Γραμμή» είναι κυρίως ένα μυθιστόρημα με πλοκή που κεντρίζει συνεχώς τον αναγνώστη και κλονίζει τη βεβαιότητά του για την εξέλιξη της ιστορίας. Το ύφος είναι συχνά σκωπτικό και η χρήση του κυπριακού γλωσσικού ιδιώματος σε ορισμένα σημεία σίγουρα θα σας κάνει να χαμογελάσετε.

Ο τύπος έγραψε για το βιβλίο και τον συγγραφέα:

Μανώλης Πιμπλής ΤΑ ΝΕΑ - Βιβλιοδρόμιο

Ο Βασίλης Γκουρογιάννης παρουσιάζει ανάγλυφα την ιστορία αυτών των δύο κρίσιμων μηνών γύρω από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο με μάχες αλλά και εγκλήματα πολέμου. Κυκλώνει από παντού το θέμα του, την ιστορία των φαντάρων που στιγματίστηκαν διπλά, από το πραξικόπημα κατά του Μακαρίου και από την ήττα. Την αμοιβαία καχυποψία Ελλαδιτών και Ελληνοκυπρίων. Γραφή με πάθος, απολαυστικό χιούμορ, ανατροπές, κωμικοτραγικά επεισόδια – ο συγγραφέας διακρίνεται για το ταλέντο του σε αυτά τα πεδία. Πολυπρισματική αφήγηση που δίνει τον λόγο τόσο στο βίωμα όσο και στον «αντικειμενικό» ιστορικό. Η πλοκή ακολουθεί την πορεία των μελών του συλλόγου βετεράνων Ελλαδιτών πολεμιστών στην Κύπρο –πηγαίνουν και στα Κατεχόμενα όπου συναντούν Τούρκους βετεράνους του ίδιου πολέμου- και ιδιαίτερα του προέδρου, για τον οποίο υπάρχει καχυποψία ως προς το αν πολέμησε ή όχι. Μια ανατροπή στο τέλος, που προετοιμάστηκε περίτεχνα, ρίχνει φως και στο μυστήριο αυτό.

Δημοσθένης Κούρτοβικ ΤΑ ΝΕΑ - Βιβλιοδρόμιο, 30.5.2009

Μεγάλες αλήθειες, δυσοίωνες αλήθειες. Και ωστόσο, όπως συμβαίνει στα σπουδαία λογοτεχνικά έργα, υποβάλλονται με τρόπο που δεν μας απελπίζει και δεν μας καταθλίβει, χάρη στην ιδιότητα της αληθινής τέχνης να αποτελεί η ίδια μια αντιστικτική νότα, αισιόδοξη και παρήγορη, εδώ συγκεκριμένα χάρη στη στιβαρότητα του λόγου του συγγραφέα, τη σαγηνευτική ζωντάνια των περιγραφών του, την ικανότητά του να αποσπά νόημα από τις πιο φευγαλέες λεπτομέρειες, την απίστευτη ευρηματικότητα και ομορφιά των μεταφορών του.

Με το Κόκκινο στην Πράσινη Γραμμή ο Γκουρογιάννης μάς έδωσε ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά μυθιστορήματα αυτής της δεκαετίας.

ΤΟ ΒΗΜΑ της Κυριακής, 17/5/2009

Κλασική αφήγηση από αυτές που πλέον σπανίζουν στην ελληνική πεζογραφία με δυνατές περιγραφές. Η Κύπρος και ο πόλεμος του 1974, ένα θέμα «απωθητικό» για τους περισσότερους Έλληνες, γίνεται γοητευτική μυθοπλασία από τον συγγραφέα.

Ρούλα Γεωργακοπούλου, ΤΑ ΝΕΑ - Βιβλιοδρόμιο, 12-13/12/2009

Το φετινό μυθιστόρημα [του Βασίλη Γκουρογιάννη] Κόκκινο στην Πράσινη Γραμμή έδειξε ότι έχει όλα τα φόντα να γίνει το βιβλίο της γενιάς της μεταπολίτευσης. Μια

λογοτεχνία ώριμη, σίγουρη ακόμη και στις καλοζυγισμένες αισθητικές ακροβασίες
της που τολμάει να βάλει το δάχτυλο εκεί που πονάει.